

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ЗНИЖЕННЯМ ВИРОБНИЧИХ ЗАТРАТ НА ВИРОБНИЧОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

Н. Й. РАДІОНОВА, кандидат економічних наук, доцент
(Київський національний університет технологій та дизайну)

Анотація. Метою статті є розгляд особливостей управління зниженням виробничих затрат на виробничому підприємстві через класифікацію факторів, які обумовлюють оптимальність виробничих затрат та визначення алгоритму системного аналізу управління витратами виробничого підприємства. **Методика дослідження.** Вирішення поставлених у статті завдань здійснено за допомогою таких загальнонаукових і спеціальних методів дослідження: аналізу та синтезу, систематизації та узагальнення, діалектичного підходу. **Результати.** Розроблено напрями підвищення ефективності роботи виробничих підприємств через управління виробничими затратами. В умовах тенденції до збитковості вітчизняних підприємств, найбільш прийнятним шляхом розвитку виробничого підприємства й покращення фінансових результатів є застосування комплексу заходів, які включають управління зниженням затрат. **Практична значущість результатів дослідження.** У статті обґрунтовано, що впровадження запропонованих заходів управління виробничими затратами сприятиме покращенню фінансового стану підприємства. Основні наукові положення статті можна використовувати у практиці виробничих підприємств.

Ключові слова: управління затратами, виробничі затрати, класифікація затрат, скорочення затрат, виробниче підприємство.

Постановка проблеми в загальному вигляді та зв'язок із найважливішими науковими чи практичними завданнями. У сучасних економічних умовах успішна робота виробничого підприємства багато в чому залежить від обраної стратегії зниження виробничих затрат, що безпосередньо впливає на фінансовий результат діяльності.

При цьому слід зазначити, що вдосконалення методології та порядку формування даної стратегії нерозривно пов'язане з підвищенням рівня управління і використанням досягнень науково-технічного прогресу виробничими підприємствами. Багато аспектів управління зниженням виробничих затрат потребують теоретичного осмислення через неоднозначність тлумачення певних понять, наявність спірних питань, невизначеність управління виробничими затратами як системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальні питання управління зниженням виробничих затрат знайшли висвітлення у працях науковців-економістів: Ю. М. Гавриленко [1],

Н. І. Костецької [2], С. І. Кубліна [3], І. М. Палки [4], Г. В. Савицької [5], М. І. Скрипник [6], О. О. Григоревської [6], Л. Г. Цимбалюк [7], Н. П. Скригун [7], Л. І. Антошкіної [7], О. С. Червінської [8].

Серед зарубіжних фахівців, які розглядають проблеми управління витратами, – Р. Ентоні, Ч. Т. Хорнгрен, Дж. Рис, Дж. Фостер, К. Друри та ін.

Вітчизняні та зарубіжні автори внесли значний вклад у вирішення проблем, що розглядаються у статті, проте не вичерпали її. Широке коло питань теоретико-методологічного, прикладного характеру, пов'язаних з управлінням зниження виробничих затрат на виробничому підприємстві, не отримали досить повного й системного вирішення у вітчизняній економіці та потребують подальшого дослідження.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою статті є розгляд особливостей управління зниженням виробничих затрат на виробничому підприємстві через класифікацію факторів, які обумовлюють оптимальність

виробничих затрат та визначення алгоритму системного аналізу управління витратами виробничого підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Стратегічне управління постійним скороченням затрат повинно бути спрямоване на досягнення головної мети підприємства у вигляді максимізації обсягу виробу.

Необхідно здійснювати глибоке опрацювання стратегічних заходів на основі вимог, що висувуються ринком, при цьому кожен підрозділ підприємства повинен мати чітку стратегічну програму скорочення затрат під час виробництва продукції.

Наприклад, застосування програмно-цільового планування показує, що ця проблема може бути вирішена на основі розробки довгострокових стратегічних комплексних програм управління затратами виробництва продукції [1]. Методологія їх формування є об'єктивною передумовою задоволення сформульованих вимог до стратегічного планування.

Дослідження свідчить, що структура довгострокової комплексної програми зниження виробничих затрат – це ієрархічна система співпідпорядкованості. Її основою є стратегічна мета, яку слід оцінювати реальними економічними показниками. Для різних підприємств різних галузей як самі показники, так і їх кількісні значення різні. Так, залежно від специфіки виробництва на рівень виробничих затрат можуть впливати зміни структури й асортиментного складу продукції, що випускається, зміна її якості, обсягів застосування ефективних технологічних процесів, підвищення рівня використання обладнання, зниження матеріаломісткості тощо [2].

Слід пам'ятати й те, що підприємства різних галузей мають різний тип виробництва, розрізняються організацією виробництва, характером продукції, що випускається. Наприклад, до особливостей машинобудівельних підприємств можна зарахувати:

- багатопрофільність продукції, яка породжує велику різноманітність застосовуваних технологій, процесів організації виробництва й управління;
- часте оновлення номенклатури й асортименту продукції, що випускається;

- конструктивні особливості продукції;
- велике коло споживачів;
- відносну складність технологічних процесів, що обумовлює істотну потребу у працівниках високої кваліфікації [3].

Розробка заводської стратегії зниження виробничих затрат повинна спиратися на комплексний техніко-економічний аналіз роботи підприємства: вивчення технічного й організаційного рівня виробництва; використання виробничих потужностей та основних засобів, сировини й матеріалів, робочої сили, господарських зв'язків [4].

Економія, яка обумовлює скорочення виробничих затрат, повинна розраховуватися за таким типовим переліком факторів:

Перший фактор – це підвищення технічного рівня виробництва, а саме: упровадження нової, прогресивної технології, механізація й автоматизація виробничих процесів; поліпшення використання та застосування нових видів сировини й матеріалів; зміна конструкції і технічних характеристик готової продукції; інші чинники, що підвищують технічний рівень виробництва.

Оцінюючи скорочення виробничих затрат, заводські фахівці повинні за даною групою факторів аналізувати їх вплив на собівартість продукції. Щодо кожного заходу розраховується економічний ефект, який виражається у зниженні затрат на виробництво. Економія від здійснення заходів визначається порівнянням величини затрат на одиницю продукції до й після впровадження заходів і множенням отриманої різниці на обсяг виробництва у планованому році за формулою:

$$E = (Z_c - Z_n) V_n, \quad (1)$$

де E – економія прямих поточних затрат;

Z_c – прямі поточні затрати на одиницю продукції до впровадження заходу;

Z_n – прогнозовані поточні затрати після впровадження заходу;

V_n – обсяг продукції в натуральних одиницях від початку впровадження заходу до кінця планованого року [5].

Другий фактор – удосконалення організації виробництва та праці. Зниження собівартості може відбутися в результаті: зміни в організації виробництва, формах і методах праці за розвитку спеціалізації або диверсифікації виробництва; удосконалення управління виробництвом; поліпшення використання основних

засобів; поліпшення матеріально-технічного постачання; скорочення транспортних затрат; інших факторів, що підвищують рівень організації виробництва.

Так, у разі поліпшення використання основних засобів зниження собівартості відбувається в результаті: підвищення надійності й довговічності устаткування; удосконалення системи планово-попереджувального ремонту; централізації і впровадження ефективних методів ремонту, утримання та експлуатації основних засобів. Економія обчислюється множенням абсолютного скорочення виробничих затрат, крім амортизації, на одиницю устаткування на середньодіючу кількість обладнання.

Удосконалення матеріально-технічного постачання і використання матеріальних ресурсів знаходить відображення у зменшенні норм затрат сировини й матеріалів, оптимізації їх використання за рахунок зменшення заготівельно-складських затрат. Транспортні затрати скорочуються в результаті: зменшення затрат на доставку сировини й матеріалів від постачальника до складів підприємства, від заводських складів до місць споживання; зменшення затрат на транспортування готової продукції.

Третій фактор – зміни обсягу та структури продукції, які можуть привести до відносного зменшення умовно-постійних затрат. Умовно-постійні затрати не залежать безпосередньо від кількості продукції, що випускається. Зі збільшенням обсягу виробництва їх кількість на одиницю продукції зменшується, що також призводить до скорочення затрат. Відносна економія на умовно-постійних затратах визначається за формулою:

$$E_n = (T S_c) / 100, \quad (2)$$

де E_n – економія умовно-постійних затрат;
 S_c – сума умовно-постійних затрат у базисному році;

T – темп приросту товарної продукції в порівнянні з базисним роком.

Відносна зміна амортизаційних відрахувань розраховується окремо. Частина амортизаційних відрахувань (як і інших затрат на виробництво) не включається до затрат, а відшкодовується за рахунок інших джерел (спецфондів, не включається до складу товарної продукції тощо), тому загальна сума амортизації може зменшитися. Зменшення визначається за фак-

тичними даними за звітний період. Загальну економію через амортизаційні відрахування розраховують за формулою:

$$E_A = (S_0 K / V_0 - S_1 K / V_1) V_1, \quad (3)$$

де E_A – економія у зв'язку з відносним зниженням амортизаційних відрахувань;

S_0, S_1 – сума амортизаційних відрахувань у базисному та звітному роках;

K – коефіцієнт, що враховує величину амортизаційних відрахувань, які відносяться на собівартість продукції в базисному році;

V_0, V_1 – обсяг товарної продукції базисного та звітного років.

Щоб не було повторного рахунку, загальну суму економії зменшують або збільшують на ту частину, яка врахована за іншими факторами.

Слід пам'ятати, що зміна номенклатури й асортименту продукції, яка виробляється, є одним із важливих факторів, що впливають на рівень затрат на виробництво. За різної рентабельності окремих виробів (відносно собівартості) зміни у складі продукції, пов'язані з удосконаленням її структури й підвищенням ефективності виробництва, можуть призводити і до зменшення, і до збільшення затрат на виробництво. Вплив змін структури продукції на загальні виробничі затрати аналізується за змінними затратами за статтями калькуляції типової номенклатури. При цьому розрахунок впливу структури виробленої продукції на собівартість необхідно пов'язати з показниками підвищення продуктивності праці [6].

З урахуванням цих та інших чинників на виробничих підприємствах розробляються цілі довгострокової комплексної програми управління виробничими затратами.

Для досягнення цих цілей слід визначити алгоритм системного аналізу стосовно розглянутої проблеми, який полягає в якісному порівнянні альтернативних варіантів досягнення поставленої мети на основі кількісних параметрів реалізації достатніх і необхідних видів завдань. Результатом порівняння є ряд підцілей (цілей першого рівня), що забезпечують досягнення стратегічної мети [7].

Для стратегії скорочення виробничих затрат цілями першого рівня буде досягнення конкретних показників виробництва й рівня організації управління.

Далі, цілі першого рівня редукуються аналогічно стратегічної мети. Так формуються

цілі другого рівня. Стосовно першого рівня, вони виступають як засоби їх досягнення. У свою чергу, для вирішення завдань, відображених цілями другого рівня, необхідний комплекс відповідних організаційно-технічних заходів.

Так, аналітичні розрахунки собівартості продукції за статтями затрат та економічними елементами затрат, що враховують вплив технічного розвитку й організацію виробництва, дозволяють спрогнозувати напрями розвитку підприємства й реальні результати виробничо-фінансової діяльності.

Аналітичні розрахунки собівартості продукції за калькуляційними статтями затрат і формування комплексних кошторисів затрат на утримання й експлуатацію устаткування, цехових, загальнозаводських та інших затрат за статтями й елементами затрат дозволяють забезпечити тісний взаємозв'язок і взаємозалежність розрахунків із визначення доходу та прибутку, оптимального використання матеріальних і трудових ресурсів.

Одним з основних завдань економічного аналізу затрат виробництва продукції є систематичне надходження інформаційних даних до апарату управління підприємств. Особливе значення мають своєчасно отримані дані про відповідні відхилення фактичних затрат від нормативних, щоб забезпечити можливість оперативного їх усунення або попередження [8].

Разом із тим зміст оперативного аналізу полягає не тільки у проведенні щоденного, щотижневого аналізу затрат, але й у тому, щоб на основі первинних документів систематично сигналізувати про відхилення від планових і нормативних показників задовго до складання звітності. При цьому потрібно забезпечити тісний зв'язок оперативного аналізу затрат із кінцевим результатом діяльності підприємства – собівартістю одиниці продукції.

Висновки із зазначених проблем і перспективи подальших досліджень у поданому напрямку. Для посилення інтеграційних процесів у плануванні й контролі виробничих затрат необхідно попереднє рішення організаційних питань, формування ефективної функціональної структури. Підтримка низьких затрат як передумови самозбереження товаровиробника за несподіваного погіршення ринкової кон'юнктури обумовлює необхід-

ність виділення нових утворень – центрів відповідальності у виробничих підрозділах, які повинні відповідати за затрати у відповідному секторі виробничого ланцюга руху продукту. Створення на виробничих підприємствах центрів відповідальності й організація обліку в місцях виникнення затрат є ключовими умовами для зміни практики калькулювання собівартості продукції, посилення спрямованості оперативного планування і поліпшення внутрішньовиробничого контролю.

Стратегія скорочення виробничих затрат, по суті, є механізмом підвищення конкурентоспроможності, що, у свою чергу, за грамотного функціонування інших інструментів призводить до збільшення обсягів виробництва й реалізації продукції, впливаючи на збільшення обсягів одержуваного прибутку та стимулюючи процеси підвищення ефективності матеріального виробництва. Однак у ринкових умовах важливим є визначення основних напрямів і резервів скорочення виробничих затрат, чинників збільшення обсягів виробництва продукції та методів визначення ефективності.

Отримання оптимального економічного ефекту з найменшими затратами, економія матеріальних і фінансових ресурсів залежать від того, як на виробничому підприємстві використовується сучасний інструментарій щодо зниження собівартості продукції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гавриленко Ю. М. Особливості управління витратами на підприємстві [Електронний ресурс] / Ю. М. Гавриленко, А. А. Коваль. – Режим доступу: <http://knutd.com.ua/publications/pdf/TD/2012-4/12gymvnp.pdf> (дата звернення: 31.09.16). – Назва з екрана.
2. Костецька Н. І. Методичні аспекти формування стратегії зниження витрат підприємства / Н. І. Костецька // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. пр. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2010. – С. 443–450.
3. Кублин С. И. Стратегическое управление производственными затратами машиностроительного предприятия : автореф. дис. ... канд. экон. наук : 08.00.05 /

Станислав Игоревич Кублин ; [науч. руководитель М. Е. Кунявский] ; Саратовский государственный социально-экономический университет. – Саратов, 2006. – 36 с.

Ekonomika: problemy teorii ta praktyky: Zbirnyk naukovykh prats – Economy: Problems of Theory and Practice: Collected papers. (pp. 443–450). Dnipropetrovsk: DNU [in Ukrainian].

4. Палка І. М. Особливості управління витратами на підприємствах: вітчизняний та закордонний досвід / І. М. Палка // Економічний простір. – № 67. – 2012. – С. 264–269.
5. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства : навч. посіб. / Г. В. Савицька. – Київ : Знання, 2004. – 654 с.
6. Скрипник М. І. Організація та методика внутрішнього контролю руху фінансових ресурсів підприємства / М. І. Скрипник, Н. Й. Радіонова, О. О. Григоревська // Вісник ЖНАЕУ. – 2016. – № 1 (54). – Т. 2. – С. 180–189.
7. Формування та управління витратами виробництва : навч. посіб. / Л. Г. Цимбалюк, Н. П. Скригун, Л. І. Антошкіна та ін. – Донецьк : Юго-Восток, 2009. – 240 с.
8. Червінська О. С. Особливості формування витрат на підприємствах різних галузей / О. С. Червінська, Н. В. Трач // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техніч. пр. – 2011. – Вип. 21.10. – С. 270–275.
3. Kublin, S. I. (2006). Stratehicheskoe upravlenye proyzvodstvennyy ztratamy mashynostroytelnoho predpriyatiya [Strategic management of industrial engineering enterprise costs]. *Extended abstract of candidate's thesis.* Saratov: Saratov State Socio-Economic University [in Russian].
4. Palka, I. M. (2012). Osoblyvosti upravlinnia vytratamy na pidpriemstvakh: vitchyzniani ta zakordonnyi dosvid [Features of cost management in enterprises, domestic and international experience]. *Ekonomichnyi prostir – Economic space*, 67, 264–269 [in Ukrainian].
5. Savytska, H. V. (2004). *Ekonomichnyi analiz diialnosti pidpriemstva [Economic analysis of business]*. Kyiv: Znannia [in Ukrainian].
6. Skrypnyk, M. I., Radionova, N. I. & Hryhorevska, O. O. (2016). Orhanizatsiia ta metodyka vnutrishnoho kontroliu rukhu finansovykh resursiv pidpriemstva [Organization and methods of internal control movement of financial resources]. *Visnyk ZhNAEU – Bulletin ZHNAEU: Collected papers*, (1 (54), Vol. 2), (pp. 180–189) [in Ukrainian].

REFERENCES

1. Havrylenko, Iu. M. & Koval, A. A. (2012). Osoblyvosti upravlinnia vytratamy na pidpriemstvi [Peculiarities of cost management in the enterprise]. Retrieved from <http://knutd.com.ua/publications/pdf/TD/2012-4/12gymvnp.pdf> (accessed 31 September 2016) [in Ukrainian].
2. Kostetska, N. I. (2010). Metodychni aspekty formuvannia stratehii znyzhennia vytrat pidpriemstva [Methodological aspects of the strategy to reduce costs enterprise].
7. Tsymbaliuk, L. H., Skryhun, N. P. & Antoshkina, L. I. (2009). *Formuvannia ta upravlinnia vytratamy vyrobnytstva [Formation and management of production]*. Donetsk: Yugo-Vostok [in Ukrainian].
8. Chervinska, O. S. & Trach, N. V. (2011). Osoblyvosti formuvannia vytrat na pidpriemstvakh riznykh haluzei [Features of formation costs for enterprises of different branches]. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy: Zbirnyk naukovykh tekhnichnykh prats – Scientific Bulletin of NLTU Ukraine: Collected papers*, (21.10), (pp. 270–275) [in Ukrainian].

Н. Й. Радіонова, кандидат економічних наук, доцент (Київський національний університет технологій і дизайну). **Особенности управления снижением производственных затрат на производственных предприятиях.**

Аннотация. Целью статьи является рассмотрение особенностей управления сниже-

нием производственных затрат на производственном предприятии через классификацию факторов, обуславливающих оптимальность производственных затрат и определение алгоритма системного анализа управления затратами производственного предприятия. **Методика исследования.** Решение поставленных в статье задач осуществлено с помощью таких общенаучных и специальных методов исследования: анализа и синтеза, систематизации и обобщения, диалектического подхода. **Результаты.** Разработаны направления повышения эффективности работы производственных предприятий через управление производственными затратами. В условиях тенденции к убыточности отечественных предприятий, наиболее приемлемым путем развития производственного предприятия и улучшения финансовых результатов является применение комплекса мер, которые включают управление снижением затрат. **Практическая значимость результатов исследования.** В статье обосновано, что внедрение предложенных мероприятий управления производственными затратами будет способствовать улучшению финансового состояния предприятия. Основные научные положения статьи можно использовать в практике производственных предприятий.

Ключевые слова: управление затратами, производственные затраты, классификация затрат, сокращение затрат, производственное предприятие.

N. Radionova, Can. Econ. Sci., Docent (Kyiv national university of technologies and design). Peculiarities of management by reducing the production costs at industrial enterprises.

Summary. The aim of the article is to examine the features of the management cost reduction at a manufacturing enterprise through the classification of the factors that lead to optimal production costs and the definition of the algorithm of the system analysis of management of industrial enterprises costs. **Methodology of research.** The solution of these problems at the article carried by such general scientific and special methods of research as: analysis and synthesis, generalization and systematization, the dialectical approach. **Findings.** Developed ways of increasing the efficiency of industrial enterprises through the production cost management. In the context of the trend towards loss of domestic enterprises, the most acceptable way of development of productive enterprises and improved financial results, in our opinion, is the use of a set of measures, which include cost reduction management. **Practical value.** The article substantiates that the implementation of the proposed production cost management measures will help improve the company's financial condition. Main scientific article can be used in the practice of industrial enterprises.

Keywords: costs management, production costs, costs classification, cost reduction, industrial enterprise.

Стаття надійшла 4 листопада 2016 року.